

СКУПЉЕНА ИСКУСТВА

Мирко Магарашевић, *Турска њисма*, „Академска књига”, Нови Сад 2012

Прво Магарашевићево путописно дело у Турску започето је 2001. године, а након десетогодишњих одлазака и скупљених искустава, исписани су текстови и сабрани у књигу *Пушћојиси*. „Многи разлози зову и воде на пут”, најчешће ван туристичких аранжмана. Мудрац са Монтичела, Томас Цефер, рекао је да путовања човека чине мудријим, али мање срећним, и свестан те чињенице, Магарашевић нуди читаоцу нову спознају турских предела, културе и историје.

Давних година, кренуо је путем егејских обала до предграђа Мармариса, па „похабаном” аутобусом, пролази кроз сеоска насеља „слична са српском провинцијом”. Наравно да је сваком путописцу тешко измаћи замци поређења са сопственим пределима, културом, и та несавладива препрека видљива је и код овог аутора, већ од *Првог њисма из Турске*: „Тек толико да се не заборави где смо и одакле смо дошли.” Покаткад аутору промакну нелогичности, тако на пример, кад говори о Родосу: „Иза тих мутних излога поређане су прашњаве флаше са некаквим локалним пићима које нико не би пожелело да купи. Нико, сем њихових. Дакле, скоро нико.” Да ли на Родосу има више њихових, или странаца, да ли аутор зна ишта о том пићу, ако нема ознаке неке њему познате марке? Можда и зна, можда му можемо веровати, али то није написао.

Магарашевић пише и о Турцима који би радо са неком „лепушкастом” Украјинком, али „греша када у ту причу ’серију’ покуша да укључи и Српкињу, ону праву и сачувану од југославизма”. *Друго њисмо* похвала је турским баклавама, јер су „београдске”, оне које су правили Шиптари, биле преслађене. Наравно, ту је и „Али-баба”, чест назив у Турској за многе ресторане, храну, накит итд., а аутор ће одмах, непотребно, упоредити Али-бабу са Марком Краљевићем! „Нека нам сад стручњаци за домаћу епiku објасне зашто нам је требало да читавим еписким циклусима забашуримо и уплашено, кроз намерно samozаваравање, заклањамо ту историјску истину пред очима властитога народа” да је Марко био турски вазал! *Треће њисмо* записано је на „приморској залеђини” што нам не даје прицизну слику где се аутор налази, осим што га буди „лелкав пој” са цамије у 5.30, са аудио-траке. Потом пише хотелским базенима. Иста слика, као и са баклавама, дата је у похвали турском буреку и кућењу нашег, јер „за хвалу нисмо”. О најбољим турским ракијама, Магарашевић пише у *Петом њисмом* и наводи „текирду” али и „алтнбаш” које је пио и Ататурк.

Успешно написано је *Шесто њисмо*, о Кападокији и Кушадасију, права је путописна белешка, са вешто осликаним пејзажима и пределима, са дозираним историјским напоменама. Да би стигао *На*

гроб Мајке Божије Магарашевић прелази серпентине и пролази кроз плусак, али се не каже у ком месту се налази гроб где је провела „последњи дан Девица Марија”. Вероватно писац подразумева да је читалац образован и да зна довољно, уместо тога, баш на том светом месту, Магарашевић размишља о „државном начелу” и „Србија Србима!” Писаће, потом, о Анатолији и Хадријановој капији, сличностима и разликама, нуди нам поређења: да је Турска на раскршћу (као и Србија) европског и азијског живота.

Када Магарашевић уистину буде опчињен непознатим простором, кад га импресионира неко здање, онда испише *12. Турско њисмо* о Плавој џамији, промишљено и целовито, па га тада и водич може „импресионирати” детаљима и подацима. „Ово двориште пливало је у крви”, поред „лепог шедвана”. Опчињен, на крају, с правом, закључује „као и у свакој великој и светој грађевини – наједном (човек) схвата да је још много мањи него што јесте”.

Занимљиво је кад аутор пише о „Приморској Турској”, са лепим плажама од Измира, Кушадасија, Бодрума и Мармариса, до Фетије, Анталије и Алане – али је у овој причи реч о источној, сиротињској Турској, где аутор, заправо и није био, а све је забележио на основу „кажу”. Један од бољих текстова је прича о београдским шумама где су живели српски исељеници насилно доведени као робље, после пада Београда 1521, под турску власт, до приче о неимару Мимар Синану, творцу-градитељу Сулејманије (али је о истој теми писао и на стр. 58 и 137). Неизбежна је тема о Сулејману Величанственом и Рокселани (Хашеки Хурем), који су постали главни протагонисти серијских сапуница. Прича се складно надовезује на млађег сина Сулејмановог, Селима II – Пијаницу, а у време великог везира Отоманске империје Мехмед-паше Соколовића.

Успешно и са пуно занатске вештине Магарашевић пише о планини Таурус: „Врхове му повремено крунишу венчићи паперјастих облачића који као да су узбрани са неке цветне ливаде.”

Сјајно описана киша, као Потоп, а потом пријатност свежине ваздуха. Такође су са пуно детаља описане старе турске куће, са високим спољним зидовима, или, пак, турске жене које су још увек на „пола пута између своје анадолијске касабе”, и тек одшкринуте будућности; од остале Турске са димијама и ферецама до савремене жене. Луцидно написан текст је *Брак у исламу*, од многоженства до секуларне Турске и нестанку харема 1926; потом запис о турбану и фесу, „Законом који је донет 1934. забрањени су називи и титуле вековима коришћене – нестале су аге, нестали бегови, паше, ефендије, муселими, нестале су кадије, хануме и ханумефендије, а са њима и фесови и турбани.”

Уз турски чај и о појму „турска кафа” може се причати једино код нас, Турска је декретом 1928. донела одлуку да се кафа извози, а да се чај пије. Чашица чаја покретач је разговора у трговини. Поглавља о

Ататурку, реформатору, па поново о роштиљу: „Неко ће помислити да се шалимо када кажемо да разлика између српског и турског роштиља не иде на штету нашег!” Ту је обавезна прича о уобичајеном бакшишу, о ценкању, просјацима којих на улицама нема, и превозу „долмуша” таксиста. Истанбул, са 17 милиона становника, уређен је град, за разлику од Београда: „Када сам закорачио у трамвај, на истанбулском Тргу Таксим”, трамвај је био очуван, па поново, више је речи о београдском него о наведеном; са сетним и лиричним завршетком и добрим пасажима о мајци.

Обилазећи Босфор аутор закључује: „Ако немаш летњиковац тј. јалију на Босфору, то значи или да ниси богат, или да ниси познат.” Са истим жаром пише о палати Топкапи, заинтересован за Диван Високе порте. Добро написан текст, са историјским чињеницама, али и садашњим изгледом палате, о харему – као забрањеном граду; са присећањем на Сулејмана Величанственог и његових 1.200 „лепотица”, са посебним освртом на Ески сарај, или Кућу Суза. Палата Долма Бакче „личи на красоту жене у чијем је наручју срећа препустити се”.

Један од најбољих текстова је *Истанбулско завештање Мехмед-паше Соколовића* и о његовој посмртној скромности, паши који је, као велики везир служио Сулејману I Величанственом, Селиму II и Мурату.

Писаће Магарашевић о руским тајкунима, који су преплавили турско приморје: разгневиће се када жена у музеју не зна енглески, а и натписи су једино на турском, и због те чињенице читалац ништа неће сазнати о Централном музеју Анталије. Али ће га други случајни догађај нагнати да напише вредан пажње текст о сунећење, чину обрезивања, у Кушадасију. Успут нам пише о насељу Јатаган, мали и о копачима Анадолији које је видео из мерцедесовог комбија, у пролазу, те га обузима стид. Језеро Бафа, виђено је из истог аутобуса, само овлаш, погледом кроз прозор, али је утисак био упечатљив. Када аутор пише о Мугли, као највећем универзитетском центру југозападног дела Турске, више пише о Кемал-паши и његовим реформама, а не о Мугли, зато ово поглавље треба преименовати и дати наслов: Кемал-паша. Мустафу Кемала, реформатора, Ататурка, „оца свих Турака” Магарашевић велича, уздиже његове заслуге. Јасмина Ахметагић тачно закључује: „Спасилац Турске Ататурк је у жижи ауторове пажње. Турска писма прате заслуге ове харизматичне личности”.

Биографије историјских личности из путописа на крају књиге су драгоцене.

Радмила ГИКИЋ ПЕТРОВИЋ